

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

БОРТНИК СВІТЛАНА АНАТОЛІЇВНА

УДК 82.09:808.1]:821.161.2'06.08 Карманський (043.5)

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНА ПОЕТИКА ПЕТРА КАРМАНСЬКОГО

10.01.06 – теорія літератури

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі теорії літератури та зарубіжної літератури Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
Соколова Вікторія Альбертівна,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки,
доцент кафедри теорії літератури
та зарубіжної літератури

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, доцент
Васильєв Євгеній Михайлович,
Рівненський державний
гуманітарний університет,
завідувач кафедри теорії та
історії світової літератури

кандидат філологічних наук, доцент
Юрчук Олена Олексіївна,
Київський національний
лінгвістичний університет,
доцент кафедри теорії та
історії світової літератури

Захист дисертації відбудеться «3» жовтня 2019 р. о 12.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради К 14.053.03 у Житомирському державному університеті імені Івана Франка (10008, м. Житомир, вул. Пушкінська, 49, другий поверх, ауд. 17).

Із дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Житомирського національного університету імені Івана Франка (10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 38).

Автореферат розіслано «20» серпня 2019 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Л. В. Закалюжний

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. У сучасній гуманітаристиці продовжує активно розвиватися нова теоретична дисципліна – інтертекстологія, у межах якої вивчаються універсальні принципи міжтекстових взаємодій. Предметом досліджень стають насамперед літературні тексти – і фікційні, і нефікційні, – отже, широким простором для функціонування інтертекстології є літературознавство. Зокрема, у сучасних наукових працях активно вивчаються міжтекстові зв'язки в документальній літературі; до інтертекстуальної царини залучаються кореляції словесних текстів з іншими видами мистецтва, означені терміном *інтермедіальність*; розвивається напрям автоінтертекстуальних досліджень; простежується тенденція до виокремлення специфічних особливостей інтертекстуальності в різних літературних родах і жанрах тощо. Попри те, що протягом останніх десятиліть уже сформувалася вагома науково-теоретична база для досліджень міжтекстових зв'язків і творів, багато питань залишаються дискусійними, потребують подальшого вивчення.

У сфері міжтекстових зв'язків спостерігається термінологічна невизначеність. Досі не відбулося чіткого розмежування між інтертекстуальністю як онтологічною властивістю тексту (кожен текст – інтертекст), інтертекстуальністю як міжтекстовою взаємодією і, нарешті, інтертекстуальністю як методологією вивчення літератури. Ситуація потребує активного вирішення. Є гостра необхідність поділу досліджуваних текстів (відповідно й авторів) на такі, що вимагають інтертекстуального аналізу, й такі, для яких ця методологія факультативна.

У теорії інтертекстуальності назріла проблема розрізнення усвідомлених і неусвідомлених текстових запозичень у літературній творчості та, відповідно, вироблення наукових підходів щодо вивчення цих різновидів.

Незважаючи на постмодерністське походження поняття інтертекстуальності, цікавим й актуальним є розширення сфери його використання щодо літературних творів попередніх епох, зокрема модернізму. У контексті вивчення українського модернізму останніми роками посилився інтерес науковців до творчості львівського мистецького гуртка «Молода Муза», одним із чільних представників якого був П. Карманський – відомий в українському культурному просторі письменник-модерніст, редактор часописів, перекладач, літературний критик, педагог, активний громадський і політичний діяч. Літературний доробок П. Карманського становить виняткове явище з погляду інтертекстуальності, однак майже не розглядався в цьому аспекті.

Діапазон міжтекстових зацікавлень П. Карманського дуже широкий. До інтертекстуального поля митця належать антична культура (давньогрецька міфологія, римський дискурс), Біблія, тексти української й зарубіжної літератури, інші види мистецтва (музика, живопис, скульптура, архітектура, театр), тексти історичних документів першої половини ХХ ст., власні художні й документальні твори тощо. Кожен із зазначених тематичних напрямків міжтекстової комунікації є актуальним і перспективним у контексті сучасного літературознавства.

Отже, **актуальність** дослідження визначається потребою активного й усебічного наукового вивчення творчого спадку П. Карманського та характеристики його поетики, для якої інтертекстуальність – засаднича риса і спосіб позиціонування власної творчості щодо національної та світової традиції та сучасного контексту. Інтертекстуальність як методологія зобов'язує дослідника узгоджувати об'єкт з інструментарієм вивчення, інтертекстуальна поетика вимагає виробленого інтертекстуального методу дослідження.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна праця пов'язана з комплексною темою «Модернізм і постмодернізм у літературі ХХ століття», яку розробляє кафедра теорії літератури та зарубіжної літератури Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Тему дисертації затверджено Вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 5 від 25 січня 2007 р.).

Мета роботи – дослідити інтертекстуальність залежно від епохи, літературного контексту, авторської настанови, що зумовлює різну інтенсивність її прояву у творчості конкретних репрезентантів; показати творчість П. Карманського як прояв найбільш інтенсивної інтертекстуальності, яка вимагає окремої дефініції.

Реалізація мети передбачає виконання таких **завдань**:

1) узагальнити здобутки інтертекстуальних досліджень, сформувати термінологічну базу з проблем інтертекстуальності та словник понять для проведення дослідження;

2) розмежувати інтертекстуальність як теорію тексту, теорію міжтекстової взаємодії та методологію дослідження літератури;

3) запропонувати художню модель інтертекстуальної поетики П. Карманського на матеріалі його текстів;

4) здійснити інтертекстуальне прочитання поетичних та прозових (фікційних і нефікційних) творів письменника у вертикальній і горизонтальній проекціях із урахуванням ключових термінів, як-от: інтертекстуальність, інтермедіальність, автоінтертекстуальність, текст, інтертекст, інтекст, прототекст, метатекст, діахронія, синхронія, вертикальний / горизонтальний контекст тощо;

5) виокремити адресну та кодову інтертекстуальність як окремі типи міжтекстової взаємодії у творах П. Карманського;

6) виявити особливості інтермедіальних відсилань на матеріалі творчості письменника, взаємодію літературних текстів із мистецтвами музики, живопису, скульптури, архітектури, театру; розмежувати поняття *синтез мистецтв* та *інтермедіальність*;

7) презентувати специфіку автоінтертекстуальності на основі творчого доробку П. Карманського з урахуванням первинних джерел інтертекстуальних включень (насамперед історично-культурний дискурс Риму та Біблії) й індивідуально створених автором як носієм автоінтертекстуальності;

8) зробити висновки щодо ролі інтертекстуальності в системі поетико-виражальних засобів літератури, обґрунтувати тезу про інтертекстуальність як базовий концепт поетики П. Карманського;

9) розмежувати поняття *інтертекстуальна поетика* та *інтертекстуальність поетики*.

Об'єктом дослідження є творчість П. Карманського як явище європейського модернізму (поетичні збірки «З теки самоубийця. Психологічний образок у замітках і поезіях» (1899), «Ой люлі, смутку...» (1906), «Блудні огні» (1907), «Пливем по морі тьми» (1909), «Al fresco» (1917), «За честь і волю» (1923), роман «Кільці рож» (1921), уривок повісті «Аранії» під назвою «В поті чола», книга спогадів «Українська Богема» (1936), автобіографічна мемуарна повість «Між рідними в Південній Америці» (1923), публіцистичні тексти тощо).

Предметом дослідження стала інтертекстуальна природа творчості П. Карманського (особисті мистецькі контакти з митцями, творчі комунікації з чужими і власними літературними творами, документальними текстами, культурно-історичними дискурсами, іншими видами мистецтва) у контексті модерністської естетики.

Теоретико-методологічну основу дослідження представляють праці зарубіжних й українських науковців із проблем інтертекстуальності: Т. Адорно, І. Арнольд, А. Аронсона, О. Астаф'єва, Р. Барта, М. Бахтіна, Т. Белімової, Н. Беляєвої, І. Борисової, К. Брауна, В. Галич, Б. Гаспарова, Л. Генералюк, Л. Грек, Ж. Дерріди, Т. Динниченко, І. Дітковської, М. Євреїнова, Ж. Женетта, О. Жолковського, І. Ільїна, С. Киричук, В. Коларової, Р. Краукліс, Ю. Крістєвої, Н. Кузьміної, О. Легг, Д. Лихачова, Ю. Лотмана, М. Маклюєна, А. Матусяк, С. Маценки, Л. Меркотан, Т. Монолатій, В. Просалової, Н. П'єге-Гро, Я. Поліщука, П. Рихла, М. Ріффатера, А. Рубана, М. Самсонової, І. Смирнова, М. Сороки, Н. Тишуніної, Н. Фатєєвої, А. Філіпової, В. Халізева, О. Ханзен-Льове, М. Шаповал, І. Шаповалової, С. Шера, М. Ямпольського та ін.

Методи дослідження. У роботі застосовано комплексну методологію. Метод *інтертекстуального аналізу* основний, він уможливує вивчення вихідних джерел (прототекстів), форм залучення «чужих» текстів і їхнє значення у творах П. Карманського. *Системний метод* посприяв осмисленню корпусу текстів, що становлять основу дослідження. *Герменевтичний метод* забезпечив інтерпретацію літературних творів, розшифрування художніх образів, визначення особливостей ідіостилу письменника. *Біографічний метод* застосовано для виявлення зв'язку поетичних і прозових творів П. Карманського з його життєписом, увиразнення документального й художнього в текстах; на основі цього методу здійснено аналіз ремінісценцій у текстах письменника. *Культурно-історичний метод* дав змогу дослідити трансформації прецедентних текстів у художніх і документальних творах автора в культурно-історичному контексті. За допомогою *порівняльно-типологічного методу* виявлено зміни інтерпретацій змісту інтертекстуальних образів, мотивів, смислів у межах творчості письменника. *Структурно-семіотичний метод* забезпечив розгляд різних видів мистецтва як знакових

систем, що, своєю чергою, ототожнюються з текстовими структурами. У роботі використано також загальнонаукові методи *спостереження, аналізу, синтезу та систематизації*.

Наукова новизна. Простежено інтенсивність інтертекстуальності, що підлягає градації в аспекті насиченості запозиченими елементами тексту або творчості. Для позначення максимально вираженої інтертекстуальності запропоновано термін *інтертекстуальна поетика*. Уперше розглядається інтертекстуальна поетика автора як простір перетину художніх сенсів у діахронії (вертикальна проекція) та синхронії (горизонтальна проекція), що дає цілісне уявлення про творчість письменника та інтертекстуальні доміанти його мистецького самовираження.

Поняття *інтертекстуальна поетика* стало методологічною основою аналізу творчості П. Карманського, яка є результатом усвідомленої інтертекстуальної стратегії автора. Показано, що письменник актуалізує у своїх творах чужі тексти інтенсивно та цілеспрямовано, його запозичення навмисні, видимі, переважно марковані. В українському літературознавстві творчість П. Карманського вперше досліджується на засадах інтертекстуальності, яка є онтологічним підґрунтям його індивідуального стилю та одним із головних художніх прийомів.

Теоретичне значення дослідження полягає у введенні в науковий дискурс українського літературознавства поняття *інтертекстуальна поетика*. Розгляд творів П. Карманського як прикладу інтертекстуальної поетики збагачує теоретичну базу українського літературознавства у відповідній галузі наукових розробок із теорії міжтекстових зв'язків, а також розширює коло досліджень, що стосуються літературної спадщини письменника й визначення його місця в українському та європейському культурно-літературних дискурсах на поч. ХХ ст.

Практичне значення одержаних результатів реалізується у викладанні фундаментальних курсів із терії літератури, вступу до літературознавства, історії української літератури ХХ ст. у вищих навчальних закладах, у спецкурсах і спецсемінарах із проблем інтертекстуальності, у подальших дослідженнях творчості П. Карманського й літературного процесу межі ХІХ–ХХ ст.; вони знадобляться для вчителів-словесників загальноосвітніх навчальних закладів різних типів, особливо у класах із поглибленим вивченням філологічних та інших дисциплін загального гуманітарного циклу.

Особистий внесок дисертанта. Аналіз інтертекстуальної поетики П. Карманського виконано дисертанткою самостійно. Усі публікації одноосібні.

Апробація основних положень дисертації. Результати дослідження оприлюднено на Фестивалях науки Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, 2007, 2008, 2009, 2016), на І Всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Явище синтезу мистецтв в українській літературі» (Луцьк, 2007), ІХ Міжнародній конференції молодих учених (Київ, 2007), Міжнародній конференції «Польська, українська, білоруська та російська літератури в європейському контексті» (Луцьк, 2007), Всеукраїнській науковій конференції «Новітня теорія літератури і проблеми

літературної антропології» (Тернопіль, 2008), II Міжнародній науково-практичній конференції студентів і аспірантів «Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє» (Луцьк, 2008), Міжнародній науковій конференції «Аналіз та інтерпретація тексту у світлі сучасних методологій» (Луцьк, 2015), Сьомому міжнародному міждисциплінарному теоретичному симпозиумі «Словесне і зорове: візуальні медіації в літературі» (Київ, 2016), VIII Міжнародній науковій конференції, присвяченій 90-й річниці з дня народження професора Л. М. Шакуна (Мінськ, 2016), XIV Міжнародній літературознавчій конференції «Пасіонарність другорядного» (Чернівці, 2017), Міжнародній науковій конференції «Літературний експресіонізм в інтермедіальному контексті» (Луцьк, 2017), Міжнародній науковій конференції «Нефікційна література: статус, еволюція, рецепція, поетика від давнини до сучасності» (Луцьк, 2018).

Публікації. Результати дослідження висвітлено у дванадцяти статтях, із них 7 опубліковано в українських фахових виданнях, дві – у закордонних збірниках наукових праць. Усі публікації одноосібні.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів із підрозділами, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст дисертації викладено на 211 сторінках. Повний обсяг дослідження – 243 сторінки. Список використаних джерел містить 344 позиції.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт і предмет, мету та завдання дослідження, стисло сформульовано наукову новизну одержаних результатів, окреслено теоретико-методологічну основу і практичне значення праці.

Перший розділ **«Теоретичні засади інтертекстуальності у проекції на творчість Петра Карманського»** присвячено аналізу функціонування поняття інтертекстуальності в науковому дискурсі, визначено новітні тенденції в інтертекстології; сформовано типологію міжтекстових взаємодій у творчості П. Карманського; розглянуто життєпис письменника як основу для формування його інтертекстосвіту; проаналізовано творчі комунікації митця з авторськими текстами письменників різних епох і народів у синхронічно-діахронічних проекціях.

У підрозділі **1.1. «Поняттєво-термінологічна база інтертекстуального дослідження»** окреслено семантичне наповнення поняття інтертекстуальності, висвітлено генезис теорії міжтекстових зв'язків, сформовано основний термінологічний інструментарій для дослідження інтертекстуальної поетики П. Карманського.

Зважаючи на функціональні та якісні смислові доміанти терміна, інтертекстуальність розуміють як живий процес розвитку літератури, мистецтва й культури, як форму існування літератури та як літературний прийом, як принцип художнього мислення і як результат дії цього принципу, як категорію аналізу художнього твору та як невід'ємну властивість тексту створювати рівень імплікації й відсилати читача до вже написаних раніше текстів.

Становлення теорії міжтекстових зв'язків має кілька етапів, починаючи від праць О. Потебні, Б. Томашевського, М. Бахтіна, Ю. Тинянова, Ф. де Соссюра, А. Веселовського, Л. Виготського, К. Тарановського і триває досі. Сучасний, четвертий (умовно виділяємо його з початку 2000-х років), етап має дискусійний характер: відбувається розширення поняття інтертекстуальності до глобального й універсального значення («екстенсивна» інтертекстуальність) паралельно з використанням його вузького трактування («інтенсивна» інтертекстуальність); збагачується змістове наповнення термінів, відбувається виділення функціональних особливостей запозичених елементів, з'явилися нові класифікації М. Ільницького та В. Будного, Н. П'єге-Гро, М. Шаповал, Т. Динниченко, розширюється сфера інтертекстуальних досліджень на позахудожні текстові системи, інтертекстуальна риторика об'єднується з теорією діяльності, активно розвиваються дослідження автоінтертекстуальності, інтермедіальності тощо.

Важливою особливістю інтертекстуальності в широкому розумінні є вихід за межі літературного тексту, зокрема, залучення до сфери інтертекстуальних взаємодій інших видів мистецтва та соціокультурного контексту. Обмежена модель міжтекстових комунікацій передбачає свідомі, інтенційовані, марковані зв'язки, більшість сучасних дослідників визнає її прийнятнішою для безпосереднього аналізу й інтерпретації текстів.

Запропоновано такі робочі визначення ключових понять: **інтертекстуальність** – 1) якість літературної творчості (твору), яка формується внаслідок використання численних прийомів відсилання до власних і чужих вербальних і невербальних текстів, а також до соціально-політичних, культурно-історичних і біографічних дискурсів; 2) форми взаємодії текстів у культурному просторі; 3) метод дослідження літератури, скерований на виявлення інтертекстуальної природи творчості чи окреслення його інтертекстуального поля; **текст** – повідомлення в будь-якому, не обов'язково вербальному, кодї, яке слугує для передачі й збереження інформації та породження нових смислів; **інтертекст** – це 1) сукупність прототекстів, об'єднаних за джерелом походження або тематикою, приналежністю до певного дискурсу (біблійний, міфологічний, літературний, музичний, живописний тощо); 2) уявний смисловий феномен, який «виробляється» стосовно іншої текстової структури у процесі письма – читання конкретного тексту, не є назавжди текстуально закріпленим в окремо взятому творі, але водночас фіксується у вигляді явних інтертекстуальних зв'язків; 3) будь-який текст, розглянутий у контекстуальному чи дискурсивному розрізі; **інтертекстуальне поле** – сукупність творів, що актуалізуються в пам'яті реципієнта під час прочитання одного з них і позначаються на його сприйнятті; **інтертекстосвіт** – мистецька свідомість автора, яка забезпечує формування й розвиток його поезики з обов'язковим залученням інтертекстуальних аспектів; **цитата** як родове поняття (тотожна інтексту) – більш чи менш дослівно наведений у тексті уривок із претексту, яким може бути висловлювання іншого мовця або попереднє висловлювання автора цього ж тексту (автоцитата); **прототекст** – текст, із якого запозичено певний елемент його структури або

на основі якого створено новий твір; *метатекст* – текст, створений із використанням відсилань до інших текстів (прототекстів); *інтермедіальність* – 1) різновид інтертекстуальності, що передбачає апелювання до інших видів мистецтва та словесне текстове відтворення їхніх елементів; 2) явище семантичного та знакового перекодування певної текстової інформації, що спостерігається у сфері мистецтва й загалом культури; *автоінтертекстуальність* – варіант інтертекстуальності, який передбачає міжтекстові запозичення між творами автора.

Для дослідження інтертекстуальної поетики П. Карманського застосовано класифікацію, яка включає такі типи й підтипи інтертекстуальних взаємодій: особисті контакти з митцями (інтертекстуальне контактне середовище), взаємодію з іншими художніми та нехудожніми словесними текстами, що поділяється на відношення співприсутності (власне інтертекстуальність, що включає цитати, алюзії, ремінісценції, центони, парафрази; паратекстуальність; кодова інтертекстуальність) й відношення деривації (переклади, літературознавчі праці, наслідування, стилізації, варіації, пародіювання, архітекстуальність), автоінтертекстуальність, квазіінтертекстуальність, взаємодію з іншими несловесними знаковими системами (інтермедіальність).

У підрозділі *1.2. «Біографія П. Карманського як основа для формування інтертекстосвіту митця»* показано, як велика обізнаність П. Карманського зі світовим й українським мистецько-історичним контекстом спонукала його до активного діалогу з «чужими» текстами у власній літературній творчості.

Органічно вписуються в парадигму інтертекстуальної поетики П. Карманського відсилання до інших авторських літературних текстів, означені в науковому дискурсі як адресна інтертекстуальність. Комунікації з авторськими текстами різних епох та народів, митцями-попередниками та сучасниками відіграють важливу роль у формуванні діахронічно-синхронічного простору міжтекстових взаємодій. Різноманіття національних літератур й авторів від найдавніших часів до письменникової сучасності насправді велике: це письменники української літератури, античної, італійської, німецької, австрійської, польської, американської, англійської, французької, норвезької, бельгійської, іспанської, ірландської, бразильської тощо.

Синхронічний зріз відсилань П. Карманського до авторських текстів дозволяє говорити про безпосередні міжособистісні контакти з митцями-сучасниками (насамперед учасниками львівського мистецького угруповання «Молода Муза») та апелювання до їхніх творів. Інтертекстуальне контактне середовище постає реальним, прямим прикладом інтерсуб'єктивності, що лягла в основу теорії діалогізму М. Бахтіна.

Одним із способів формування інтертекстуальної поетики П. Карманського та типом міжтекстових комунікацій, що простежуються в його творчості, стала літературознавча діяльність, написання статей, розвідок, рецензій. Розглядаємо переклад як окремий різновид інтертекстуальності у творчій системі письменника.

У підрозділі 1.3. «*Адресна інтертекстуальність у синхронічно-діахронічних проєкціях інтертекстуальної поетики П. Карманського*» йдеться про активне застосування письменником власне інтертекстуальності, що передбачає конструкції «текст у тексті» («чужий» текст залучається в новостворений текст автора більшою чи меншою мірою фрагментарно). Переважно це відбувається завдяки вживанню цитат, алюзій, ремінісценцій, центонів, парафраз.

У дослідженні використано широке інтертекстуальне розуміння цитування як родового поняття, що передбачає будь-яке залучення елементів поетичної структури (інтекстів, за П. Торопом) «чужого» тексту. Найпростішою та найочевиднішою (емблематичною, за Н. П'єге-Гро) формою міжтекстових запозичень є цитата у вузькому розумінні як більш чи менш дослівно наведений у тексті уривок з претексту, яким може бути висловлювання іншого мовця або попереднє висловлювання автора цього ж тексту. Письменник залучає цитати з творів Г. Гейне, Л. Стекетті, Дж. Кардуччі, П. Б. Шеллі, Р. Бернса, Л. де Веги, Новаліса, М. Рапізарді, Т. Шевченка, Б. Лепкого, С. Чарнецького та ін.

Інтертекстуальний діалог із митцями-сучасниками П. Карманський творив, зокрема, через присвяти, що засвідчують прояви паратекстуальності. Окремі поезії та цілі цикли поезій присвячено М. Яцкову, В. Пачовському, наявні в ранніх творах присвяти з інтермедіальним семантичним забарвленням, наприклад, мексиканській артистці Г. Марін, українському художнику І. Трушеві, різьбярєві М. Паращукові та ін. Наявні у творчому доробку письменника цілі вірші-присвяти. Вважаємо їх центонними текстами (вірш «Тичині», присвяти у вигляді розгорнутих епітафій «Маркіянові в соті роковини», «Пам'яті Адама Міцкевича», «На смерть Івана Франка», «На вічну пам'ять М. Коцюбинському» тощо).

Поширеним способом міжтекстових взаємодій у творчості П. Карманського є алюзія. Це може бути однослівний елемент або низка однослівних елементів, що переносяться в новий текст, де й здійснюється їхня предикація, решта ж фрази-контексту залишається у претексті й лише імпліцитно бере участь у міжтекстовому діалозі. У художніх творах письменника, у його мемуаристиці та публіцистиці наявні атрибутовані й неатрибутовані алюзії, розширені й нерозширені. Усі вони відсилають до численних текстів української та світової літератури різних епох і мистецьких напрямів, наприклад, праць Е. Канта, А. Шопенгауера, творів Т. Тассо, Ф. Петрарки, Данте, В. Шекспіра, Марка Твена, Е. По, П. Б. Шеллі, І. Нечуя-Левицького, Т. Шевченка, Г. Гейне, Н. Ленау, Дж. Леопарді, Ж. П. Беранже, В. Самійленка, С. Виспянського, І. Франка, В. Пачовського та багатьох інших митців.

У цьому дослідженні під ремінісценцією розуміємо відсилання до події з життя іншого автора, яка є впізнаваною, а також натяк на зв'язок із власною біографією письменника.

Цитати, алюзії, ремінісценції, перифрази в текстах П. Карманського часто стають ефективними засобами творення більш широких системно-

текстових референцій – наслідувань, варіацій, стилізацій, пародій, архітекстуальності.

У другому розділі **«Інтермедіальність у мережі інтертекстуальних зв'язків творчості П. Карманського: синхронічна проекція»** розглянуто інтермедіальність як синхронічно зорієнтований різновид інтертекстуальних комунікацій у творчості письменника. Простежено міжтекстові кореляції літературних творів автора з музикою, візуальними видами мистецтва (живописом, скульптурою, архітектурою) й театром.

У підрозділі **2.1. «Синхронічно-діахронічні проекції в інтертекстуальному дискурсі»** окреслено наукові трактування вертикальної та горизонтальної проекцій у сфері міжтекстових зв'язків, починаючи від праць М. Бахтіна та Ю. Кристевої. Найбільш вагомі положення проектуються на творчість П. Карманського. Розгляд поезики письменника значною мірою ґрунтується на ідеях І. Смирнова, С. Іонової.

Поєднання синхронічно-діахронічного та синтагматично-парадигматичного підходів до вивчення міжтекстових зв'язків дало змогу окреслити кілька проекцій горизонтально-вертикальних відношень інтертекстуальної поезики П. Карманського:

– уся творчість письменника як сукупність творів (або один окремих твір, цикл чи збірка) – синхронія, інтертекстуальні зв'язки з текстами попередніх епох (вертикальний контекст) – діахронія;

– уся творчість письменника як така, що тривала певний час – діахронія, певні її періоди – окремі синхронічні зрізи;

– сталий, константний набір інтертекстуальних ознак поезики письменника – синхронія, еволюція цих ознак під час розвитку творчості – діахронія;

– функціонування ідіостилю П. Карманського паралельно з ідіостілями авторів-сучасників (насамперед «молодомузівців», загалом митців-модерністів як українських, так і зарубіжних) – синхронія, вертикальний контекст, спільний для всіх – діахронія;

– взаємодія літературної творчості П. Карманського з візуальними видами мистецтва, музикою, театром як із позачасовими мистецькими категоріями – синхронія, взаємодія із конкретними творами представників інших видів мистецтва, що належать до попередніх історично-культурних епох – діахронія;

– автотекстуальність – синхронія, автоінтертекстуальність – локальний прояв діахронічної проекції інтертекстуальної поезики П. Карманського.

У підрозділі **2.2. «Особливості розвитку і становлення теорії інтермедіальності»** простежено найважливіші моменти в історії інтермедіальних досліджень, внесено уточнення щодо виникнення терміна *інтермедіальність*, висвітлено кореляцію понять інтертекстуальності й інтермедіальності, зацентровано увагу на основних поняттях і типологіях у сфері інтермедіальних комунікацій.

Інтермедіальність як самостійна сфера досліджень сформувалася в контексті компаративістики ще в 50–60-ті рр. ХХ ст. завдяки працям Г. Вельфліна, О. Вальцеля, Т. Адорно, К. Брауна, С. Шера, А. Флакера, О. Ханзен-Льове, А. Гіра, А. Аронсона та ін. Теорія інтермедіальності являє собою модифікацію теорії інтертекстуальності, адаптованої до міжмистецьких кореляцій. Важливим для інтермедіального дослідження є поняття *media*, що визначається як канал художніх комунікацій між мовами різних видів мистецтва.

Для досліджень літературознавчого характеру основним є розуміння інтермедіальних відношень у безпосередньому зв'язку з інтертекстуальністю, яке передбачає словесне текстове відтворення запозичених елементів різних рівнів з інших мистецтв. Використовуємо й широке трактування інтермедіальності як явища семантичного та знакового перекодування певної текстової інформації, що спостерігається у сфері мистецтва й загалом культури.

У сучасному літературознавстві проблеми інтермедіальності перебувають у полі уваги багатьох дослідників (І. Арнольд, І. Дітковська, Л. Будникова, І. Борисова, О. Бігун, Н. Тишуніна, О. Тімашков, А. Махов, Р. Краукліс, Н. Гаврилюк, Е. Циховська, І. Кропивко, Н. Мочернюк, А. Сидорова, Г. Канова, Є. Фесенко, Я. Печонова, Л. Генералюк, В. Просалова, С. Маценка).

Для вивчення запозичень із музичного та візуальних мистецтв у текстах П. Карманського використовуємо класифікації міжмистецьких запозичень С. Шера та В. Вольфа.

У підрозділі **2.3. «Музика в поезії П. Карманського»** проаналізовано інтермедіальну взаємодію ранньої поезії письменника з музичним мистецтвом на формальному та змістовому рівнях.

Важливими факторами, що визначали апелювання П. Карманського до різних видів мистецтва у власній творчості, стала модерністська зорієнтованість на естетичну самовартісність будь-якої творчості, символістське світовідчуття й сецесійне сприйняття генетично-естетичного взаємозв'язку різних мистецтв як єдиної культурної мегаструктури зі своєю універсальною художньою мовою.

Звукова образність особливо органічно вплітається в художню тканину ранньої поезії П. Карманського (збірки «З теки самовбивця. Психологічний образок у замітках і поезіях», «Ой люлі, смутку», «Блудні огні» та «Пливем по морі тьми»), де найбільш чітко виражений символізм.

З огляду на класифікацію С. Шера і специфіку виділених ним різновидів музичної образності в літературному творі, поезія П. Карманського містить приклади словесної музики, вербальної й уподібнення словесного тексту до музичних форм чи структур. Словесна музика й наслідування окремих музичних жанрів проєктуються в роботі на формальний рівень взаємодії з музикою («інсценування», за В. Вольфом), а вербальна музика представляє змістовий рівень («тематизацію», за В. Вольфом). Музичний інтертекст у вигляді елементів звукової образності (образ співу, назви музичних інструментів та їхніх елементів, музичні терміни, звучання природи, а отже –

«психологічний паралелізм», «пейзажі душі» тощо), художніх образів музичних жанрів, ритмоінтонаційних чинників, прийомів структурного наслідування музичних творів літературними на основі лейтмотивів тощо чітко засвідчує приналежність ранньої поезії українського митця до загального масиву символістсько-сецесійної літератури у світовому контексті.

У підрозділі **2. 4. «Інтермедіальні комунікації поезії й художньої прози П. Карманського з візуальними видами мистецтва»** розглянуто зв'язки поетичних текстів письменника та роману «Кільці рож» із живописом, скульптурою й архітектурою, виділено й проаналізовано типи цих взаємодій. Класифікацію С. Шера адаптовано до використання літературою елементів візуальних видів мистецтва та доповнено новими аспектами.

Найчастіше П. Карманський використовує вербальні форми відтворення живопису, скульптури, архітектури (екфразиси). Це описи сучасних будівель і руїн давнього Рима, зокрема Колізею, різних скульптурних витворів (показовим є зображення Т. Шевченка) тощо. Залучення письменником до тексту роману описів творів образотворчого мистецтва представлено на прикладі картин героя роману – художника Богдана Ростковича. Спостережено доволі своєрідний прояв згаданого прийому, адже не йдеться про реального художника та його картини (хоча наявність прототипа не виключається), а про вигаданого персонажа. У поезії теж наявні прийоми словесного творення уявного художнього полотна (живопис як елемент літературної фікції, або вигаданий екфразис). Пропонуємо називати таку міжмистецьку взаємодію, коли йдеться про вигадані твори іншого виду мистецтва, процес їхнього уявного творення, а також про несправжнє авторство, квазіінтермедіальністю.

Простежено використання «нульового ступеня» вербальних форм інтермедіального апелювання до текстів зорових мистецтв.

Словесний тип, головним чином, реалізується через живописність стилю автора, насамперед через залучення колористики та пейзажного образотворення (гіпотипозису).

Проектування жанрів візуальних видів мистецтва на літературні теж обмежується літературно-живописними кореляціями й позначене певною умовністю. Наприклад, звернення автора до живописних жанрів і їхніх різновидів, як-от: образок, картина (цикл «Різдвяні картини», поезія «Картина»), пейзаж (вірш «Підзворотниковий пейзаж», диптих «Галицький пейзаж»), автопортрет (вірш «Автопортрет»).

У творчості П. Карманського актуалізуються інтермедіальні комунікації через сюжетну взаємодію образів літературних героїв як представників різних мистецтв. Апелювання до живопису в романі «Кільці рож» відбувається через оприявлення особливостей художньої манери різних художників. Okремо варто відмітити залучення письменником у свої поетичні твори та в роман термінології зі сфери зорових мистецтв.

У підрозділі **2. 5. «Елементи театрального мистецтва в системі поетико-виражальних засобів письменника»** висвітлено особливості інтермедіальних комунікацій літературної творчості П. Карманського з

мистецтвом театру. До уваги взято весь масив поетичних творів автора, драму «Буря» та роман «Кільці рож».

Літературно-театральні кореляції в текстах П. Карманського визначаються поняттям театральності, під яким розуміємо сукупність ознак, властивих театральному спектаклю, але актуалізованих у свідомості письменника та відображених у його життєтворчості. Театральність як одна з головних особливостей творчого мислення П. Карманського реалізується у трьох найочевидніших варіантах: 1) через використання псевдонімів, 2) написання драматичних творів, 3) через імпліцитно-експліцитні форми взаємодії його поетичних і прозових текстів із мистецтвом театру. Імпліцитна театральність проявляється через неявне, умовне, абстрактне наслідування театральної вистави за відсутності театральної термінології. Це виражається: у специфічному функціонуванні художнього простору, зокрема, у розмежуванні його на уявне метафорично потрактоване місце дії (сцену) та місце споглядання дії (умовна глядацько-читацька аудиторія); в умовності зображуваного в літературному творі дійства на кшталт сценічного, театрального; у мотивах, пов'язаних зі сценічною естетикою; у наявності ознак масової видовищності; в афектації та гіперболізуванні форм дій персонажів і гіперболізуванні саморозкриття героїв (перебільшення подій, почуттів, висловлювань); у використанні сценічних епізодів в епічних і ліро-епічних творах із суцільним ланцюгом висловлювань, діалогами й монологамі); у ритуальності поведінки й мовлення; в описах ефектної жестикуляції, театралізації мовлення персонажів без активних жестів тощо. Також у роботі виділено умовно імпліцитну театральність, яка полягає в умовному виконанні автором-письменником ролей оповідача, розповідача та інших героїв у власних творах.

Експліцитна театральність реалізується завдяки використанню в літературному творі образів і мотивів, або просто понять, запозичених безпосередньо із семіотичного простору театрального мистецтва. Це проявляється в апелюванні до театральних мистецьких процесів (гра акторів); театральних (драматичних) жанрів (комедія, трагедія, трагікомедія, містерія, драма) у їхній умовносценічній реалізації; акторських типів (блазень / паяц), трагічний, комічний, нейтральний актор) тощо.

У третьому розділі **«Автоінтертекстуальність у структурі ідіостилю П. Карманського: діяхронічний зріз міжтекстових кореляцій»** проаналізовано автоінтертекстуальність як локальний приклад діяхронічного інтертекстуального зрізу творчості письменника.

У підрозділі **3.1. «Автоінтертекстуальність як варіант інтертекстуальності»** окреслено специфіку явища автоінтертекстуальності у літературі, здійснено огляд праць сучасних літературознавців із зазначеної проблематики, виокремлено важливі позиції, актуальні для творчості П. Карманського, та запропоновано власні підходи.

До уваги взято дослідження І. Смирнова, Н. Кузьминої, Л. Біловус, С. Киричук, В. Борбунюк, В. Просалової, Л. Валгиної, М. Боднар, А. Манскова, І. Констанкевич, Н. Ліхоманової, А. Філіппової, Н. Фатеевої та ін. з питань автоінтертекстуальності.

Автоінтертекстуальність розглядається як варіант інтертекстуальності, коли міжтекстові взаємозв'язки простежуються в межах творчості одного автора, і як одна з ознак індивідуального стилю окремого письменника.

Автоінтертекстуальність постає локальним прикладом діахронічного інтертекстуального зрізу творчості П. Карманського, який ґрунтується на ідеї різночасовості написання автором своїх творів.

Автоінтертекстуальність у творах П. Карманського зумовлена усвідомленням автором ваги та значення своєї творчості в культурному, суспільному й історичному просторі. Головною ідейною віссю його художнього світу постає свідоме прагнення до утвердження й визнання національної, державницької та мистецької самовартісності України. Ідейно-тематична спільність, що характеризується україноцентричним колом думок, поєднує тексти автора в єдину творчу структуру. Також важливими об'єднавчими чинниками можна вважати автобіографізм і потужний наскрізний ліризм.

Засобами реалізації окремих повторюваних тем стали мотиви в широкому інтертекстуальному розумінні як будь-які семантичні повтори (по суті стійкі формально-змістові словесно виражені текстові компоненти), що мають художньо-естетичну вартість і функціонують в одному або в кількох текстах. Автоінтертекстуальна циркуляція мотивів відбувається через автоцитування – багаторазове використання семантично цілісних текстових елементів (від окремих слів і словосполучень із посиленням семантичним наповненням до чималих фрагментів текстів) у різних контекстах.

Автоінтертекстуальність у творчій спадщині письменника має два аспекти. Один із них виявляє такий спосіб автокомунікації, коли окремі запозичені елементи первісно є «чужими», але, увійшовши у структуру одного з текстів, стають уже його власним компонентом. Далі вони продовжують мандрувати в текстових просторах цього ж автора та набувають ознак автоцитати. Головними джерелами інтертекстуальних запозичень, що використовуються в автоінтертекстуальному ключі у творах П. Карманського, є античний (культурно-історичний дискурс Риму) та біблійний дискурси. Другий аспект базується на численних повторях самостійно створених автором мотивів і їхніх варіантів.

У підрозділі **3. 2. «Цитування «чужого» тексту як спосіб реалізації автоінтертекстуального діалогу»** висвітлено особливості автоінтертекстуального використання античного й біблійного дискурсів у творчості П. Карманського. Правомірність такого підходу підтверджується дослідженнями у сфері автоінтертекстуальності А. Адилової, Н. Тарасової, О. Жилевич, А. Єрушової, М. Шаповал, А. Філіппової.

У цьому підрозділі до уваги беруться відсилання до широкого культурно-історичного тексту Риму як до величезного пласту інформації, відображеної загалом в універсумі знань людства та закріпленої в незліченних текстах різного характеру (наукових, публіцистичних, художніх, живописних, архітектурних, скульптурних тощо).

У дисертації розглянуто специфіку автоцитувань, первісно привнесених із культурного й історичного дискурсу Риму, за схемами: поетичні твори → роман «Кільці рож» / поезія → поезія. Римський дискурс представлений у творах П. Карманського в різних аспектах, найчастіше через ремінісценції (актуалізації біографічних фактів із життя історичних діячів, митців) та алюзії (звернення до природи, архітектури, культурно-історичних фактів, імен відомих людей тощо).

Наскрізним для усієї різножанрової творчості письменника став запозичений із Книги Книг мотив Христового розп'яття. Він послідовно асоціюється зі стражданнями. У ранній період творчості біблійні цитати, пов'язані зі стратою Христа, екстраполюються П. Карманським переважно на намагання осягнути трансцендентні сутності буття, виражають дисонансні настрої душі. У післямолодомузівський період творчості мотив розп'яття асоціюється вже зі стражданнями українського народу в боротьбі за незалежність на початку ХХ ст. Це спостерігається в «Кільцях рож» (1921), збірці «За честь і волю» (1923), мемуарній повісті «Між рідними в Південній Америці» (1923) та низці публіцистичних статей письменника, що публікувалися в газетах «Український прапор», «Праця», «Український хлібороб». Паралельно актуалізуються й найбільш виражені мотиви зради та воскресіння, а також мотиви гріховності й спокути, жертви (насамперед як самопожертви) з відповідними різноплановими біблійними образами-алюзіями (Бога, Ісуса, Матері Божої, Юди, Агасфера, Голгофи, Саду Гетсиманського, хреста, хресної дороги, чаші, тернового вінка тощо).

У підрозділі 3. 3. *«Індивідуально створений мотив як маркер автокомунікативної взаємодії творів П. Карманського»* досліджено прояви класичної автоінтертекстуальності у текстах письменника, коли автоцитування ґрунтуються на індивідуально створених автором мотивах. Найважливішим чинником формування цього типу автоінтертекстуальних взаємодій у творчості письменника є автобіографізм.

Як матеріал для дослідження використано такі тексти письменника: роман «Кільці рож», уривок із повісті «Аранії» під назвою «В поті чола», мемуарна повість «Між рідними в Південній Америці», цикл листів «без адреси» та «по адресі» (1927–1929 рр.), газетні публікації П. Карманського, розміщені в часописах «Праця» й «Український хлібороб».

У ранніх поетичних збірках П. Карманського, де найбільш чітко представлений символізм з ознаками декадансу, наскрізними й найчастіше повторюваними є мотиви смутку та душевного болю (їх варіаціями були скорбота, туга, плач, страждання, поетизація смерті) у поєднанні з екзотичними італійськими мотивами, алюзіями з італійських поетів.

Цікавим із погляду автоінтертекстуальних взаємозв'язків є «бразильський» період творчості П. Карманського, він охоплює 1922–1931 рр., коли письменник перебував на південноамериканському континенті, у Бразилії та Аргентині. Особливо активізується в цей час один із ключових автоінтертекстуальних мотивів П. Карманського – мотив власного місіонерства з метою подолання національного й культурного невігластва серед українців.

Автоінтертекстуальними у творах бразильського періоду є й мотиви вигнання, скитальства, розлуки з рідним краєм, туги за своєю сім'єю тощо.

У «Висновках» узагальнено основні результати дослідження.

Становлення поняття інтертекстуальності відбувалося в кілька етапів і триває досі. За допомогою поняття *інтертекстуальна поетика* можна чіткіше встановити межі основних значень інтертекстуальності. Якщо це теорія твору / тексту, то важливо вказати на ті елементи поетики, які перетворюють текст на інтертекст. Якщо актуальні міжтекстові зв'язки, то ми досліджуємо ті прийоми, які формують інтертекстуальне поле. Якщо нам важливо апробувати методологію, тоді ми фокусуємось на тих ознаках поетики, які вимагають інтертекстуального аналізу.

Вивчення творчості П. Карманського на засадах інтертекстуальності виявилось цікавим і перспективним завданням для літературознавчого дослідження, оскільки збагатило теорію інтертекстуальності новими методологічними підходами; суттєво розширило уявлення про постать П. Карманського в українському культурно-історичному просторі та відкрило нові грані його літературного таланту; дало змогу доповнити розуміння специфіки українського модернізму.

Здійснивши комплексне інтертекстуальне дослідження літературної спадщини П. Карманського, розглянувши фікційні та нефікційні тексти письменника крізь призму міжтекстових взаємодій, ми дійшли висновку, що базовим концептом у характеристиці його творчості має стати поняття *інтертекстуальна поетика*. Дослідження творчості П. Карманського в діахронічному й синхронічному зрізах дозволяє зробити висновки щодо того, наскільки змінюється поетика та індивідуальний стиль автора, якщо його інтертекстуальна стратегія усвідомлена.

Інтертекстуальна поетика П. Карманського визначається як простір перетину різних художніх сенсів у діахронії (вертикальна проекція) та синхронії (горизонтальна проекція), завдяки чому формується цілісність творчості, уявлення про інтертекстуальні доміанти його мистецького самовираження.

Діахронічна й синхронічна вісі творчої системи координат П. Карманського в найзагальнішому розумінні проектуються відповідно на історію культурного процесу людства та сучасну авторові епоху. У межах цього глобального простору функціонує ще низка пов'язаних з інтертекстуальністю явищ і понять, що також можуть розглядатися у вертикально-горизонтальних проекціях.

Формально-змістовими доміантами інтертекстосвіту письменника стали адресна інтертекстуальність, інтермедіальність й автоінтертекстуальність. Кожен із цих різновидів міжтекстових зв'язків становить окрему й водночас тісно пов'язану з іншими систему, що найкраще розкривається крізь призму синхронії-діахронії. Додаткові зони активності інтертекстуального мислення письменника – кодова інтертекстуальність, квазіінтертекстуальність, архітекстуальність. Масштабними інтертекстами-прототекстами в інтертекстуальному полі П. Карманського виявилась Біблія, грецька міфологія,

римська писемність, культурно-історичні дискурси Риму й української дійсності на початку ХХ ст., творчість українських і зарубіжних письменників, власна творчість автора, різні види мистецтва (музика, живопис, скульптура, архітектура, театр) – усі ці джерела було розглянуто в дисертації у складі основних форм презентації інтертекстуальної поетики письменника або в окремих пов'язаних із темою дослідження публікаціях.

Інтертекстуальна поетика П. Карманського реалізується як синхронічно-діахронічна система усвідомлених різнотипних міжтекстових комунікацій. Дослідження дозволяє зробити висновок також щодо поняття загалом, оскільки його можна застосувати до творчості багатьох митців ХХ–ХХІ ст. Отже, **інтертекстуальна поетика** – це комплекс художньо-виражальних засобів у творчості письменника, який виникає внаслідок **усвідомлених** міжтекстових запозичень, тісно пов'язаних зі світоглядною концепцією і творчими настановами автора, унаслідок чого відбувається актуалізація інтертекстуальності, інтермедіальності й автоінтертекстуальності, а взаємодія синхронічного й діахронічного інтертекстів формує цілісність авторської творчості.

Список опублікованих праць за темою дисертації:

які відображають основні наукові результати дисертації

1. Бортник С. А. Автоінтертекстуальність у міжтекстовій комунікації (на прикладі творчості Петра Карманського) // Антропологія літератури: комунікація, мова, тілесність. *Studia metodologica*. Вип. 25. Тернопіль: Редакц.-видавн. відділ ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. С. 44–49.

2. Бортник С. А. Літературно-театральні кореляції у творчості Петра Карманського (інтертекстуальний вимір) // Волинь філологічна: текст і контекст. Інтертекстуальність у системі художньо-філософського мислення: теоретичні й історико-літературні виміри: зб. наук. пр. Вип. 7. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. С. 44–53.

3. Бортник С. А. Візуальні види мистецтва у романі «Кільці рож» Петра Карманського (синтез мистецтв чи інтермедіальність?) // Волинь філологічна: текст і контекст. Явище синтезу мистецтв в українській літературі: зб. наук. праць. Вип. 6. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. С. 141–149.

4. Бортник С. А. Автоінтертекстуальність у структурі ідіостилію Петра Карманського // Мова – Література – Культура: матеріялы VIII Міжнар. навук. канф. У 2 ч. Ч. 2. Мінск: РІВШ, 2016. С. 43–48.

5. Бортник С. Інтермедіальна комунікація поезії Петра Карманського з візуальними видами мистецтва (живописом, скульптурою, архітектурою) // *KELM*. 2017. № 1 (17). С. 64–76. URL: http://foa58r.webwavcms.com/lib/foa58r/6_Bortnyk-j9hdzdvd.pdf.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Бортник С. А. Роман «Кільці рож» П. Карманського: перспективи інтертекстуального дослідження // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів і студентів «Волинь очима молодих

науковців: минуле, сучасне, майбутнє». У 2-х т. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. Т. 1. С. 321–323.

2. Бортник С. А. Музика у творчості П. Карманського // Літературознавчі обрії. Праці молодих учених. Випуск 14. Київ: Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 2009. С. 230–235.

3. Бортник С. Біблійні запозичення як маркери автоінтертекстуальності // Пасіонарність другорядного: матеріали XIV Міжнародної літературознавчої конференції. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. С. 9–11.

які додатково відображають наукові результати дисертації

1. Бортник С. А. «Біблійні образи в поезії П. Карманського» // Науковий вісник ВДУ ім. Лесі Українки. Луцьк, 2006. № 6. С. 199–207.

2. Бортник С. А. Римська писемна культура як інтертекстуальне тло поезії П. Карманського // Науковий вісник ВДУ ім. Лесі Українки. Луцьк, 2007. № 9. С. 100–107.

3. Бортник С. А. «Молода муза» і греко-римська міфологія: погляд крізь призму інтертекстуальності // Волинь філологічна: текст і контекст. Польська, українська, білоруська та російська літератури в європейському контексті: Зб. наук. пр. Вип. 6: У 2-х ч. Ч. II. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. С. 176–186.

4. Бортник С. А. Текст епохи в романі «Кільці рож» П. Карманського // Науковий вісник ВДУ ім. Лесі Українки. Луцьк, 2008. № 17. С. 42–53.

АНОТАЦІЯ

Бортник С. А. Інтертекстуальна поетика Петра Карманського. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.06 – теорія літератури. – Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2019.

У дисертації вперше здійснено комплексне дослідження особливостей інтертекстуальної поетики Петра Карманського у діахронічній і синхронічній проекціях. Поняття *інтертекстуальна поетика* у характеристиці художньої та документальної творчості письменника визнано базовим концептом, що ґрунтується на усвідомленій інтертекстуальній стратегії.

З'ясовано специфіку вертикальних і горизонтальних проекцій інтертекстуальних комунікацій у творах автора. Здійснено класифікацію, яка включає різні типи й підтипи інтертекстуальних взаємодій. Визначено, що формально-змістовими домінантами інтертекстосвіту письменника є адресна інтертекстуальність, інтермедіальність й автоінтертекстуальність. Додатковими зонами активності інтертекстуального мислення письменника визнано кодову інтертекстуальність, квазіінтертекстуальність, архітекстуальність.

Масштабними інтертекстами-прототекстами в інтертекстуальному полі П. Карманського виявилася Біблія, грецька міфологія, римська писемність, культурно-історичні дискурси Риму й української дійсності на початку ХХ ст., творчість українських і зарубіжних письменників, власна творчість автора, різні види мистецтва (музика, живопис, скульптура, архітектура, театр).

Ключові слова: П. Карманський, інтертекстуальна поетика, синхронія, діахронія, інтертекстуальність, інтертекст, текст, інтертекстуальне поле, інтертекстосвіт, прототекст, метатекст, адресна інтертекстуальність, інтермедіальність, автоінтертекстуальність, цитата.

АННОТАЦІЯ

Бортник С. А. Интертекстуальная поэтика Петра Карманского. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.06 – теория литературы. – Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки, Луцк, 2019.

В диссертации впервые осуществлено комплексное исследование особенностей интертекстуальной поэтики Петра Карманского в диахронической и синхронической проекциях. Понятие *интертекстуальная поэтика* в характеристике художественных и документальных произведений писателя признано базовым концептом, который основан на осознанной интертекстуальной стратегии.

Выяснена специфика вертикальных и горизонтальных проекций интертекстуальных коммуникаций в произведениях автора. Создана классификация, которая включает различные типы и подтипы интертекстуальных взаимодействий. Определено, что формально-содержательными доминантами интертекстомира писателя является адресная интертекстуальность, интермедіальность и автоинтертекстуальность. Дополнительными зонами активности интертекстуального мышления писателя признано кодовую интертекстуальность, квазиинтертекстуальность, архитектстуальность.

Масштабными интертекстами-прототекстами в интертекстуальном поле П. Карманского оказались Библия, греческая мифология, римская письменность, культурно-исторические дискурсы Рима и украинской действительности начала XX в., творчество украинских и зарубежных писателей, собственное творчество автора, различные виды искусства (музыка, живопись, скульптура, архитектура, театр).

Ключевые слова: П. Карманский, интертекстуальная поэтика, синхрония, диахрония, интертекстуальность, интертекст, текст, интертекстуальное поле, интертекстомир, прототекст, метатекст, адресная интертекстуальность, интермедіальность, автоинтертекстуальность, цитата.

ABSTRACT

Bortnyk S. A. Petro Karmanskyi's Intertextual Poetry. – Qualifying Research Paper as a Manuscript A Candidate (PhD) Degree Thesis in Philology, Discipline in Literature Theory (Number 10.01.06) The Lesya Ukrainka East-European National University, Lutsk 2018.

In the thesis an in-depth research of the peculiarities of Petro Karmanskyi's intertextual poetry is conducted in diachronic and synchronic projections. The notion

Intertextual Poetry is defined as a basic concept for Petro Karmanskyi's writings of fiction and non-fiction. This notion is based on the perceived intertextual strategy.

The work is characterized by several generic aspects of novelty: it is for the first time that the scope of intertextual analysis covers P. Karmanskyi's all literary oeuvre (both fictional and non-fictional texts); the term "intertextual poetics" is defined for the first time in the Ukrainian literary studies; the author's intertextual poetry is considered as a field of crossing the artistic senses in diachronic (vertical) and synchronic (horizontal) projections; effectiveness and productivity of this methodology are proved.

The diachronic and synchronic projections of intertextual communications in the author's oeuvre are apparently projected onto the history of the cultural process of the humanity and the author's era. They exceed the bounds of literal reference to time and spatial dimensions and include generic abstract aspects of intertextual interaction with different textual structures, as in the case with intermediality.

In the thesis a new classification is developed for the study of P. Karmanskyi's intertextual poetry in both vertical and horizontal cross-sections. This classification includes different types and subtypes of intertextual interactions. An intertextual contact environment is defined as a type of intertextual communications for the first time.

Large-scale intertexts and proto-texts in P. Karmanskyi's intertextual field are the Bible, the Greek Mythology, the Roman works of writing, cultural and historical aspects of the Rome Empire and the Ukrainian realities of the early the 20-th century, the oeuvre of Ukrainian and foreign writers, P. Karmanskyi's own oeuvre, different types of arts (music, art, sculpture, architecture, the theatre).

The addressed intertextuality as a reference to other authors' fictional texts turns out to be the most vivid example of P. Karmanskyi's intertextual communications in relation to the synchronic-diachronic projections. The main cross-section of the history and the present times manifest themselves in it as a reference to vertical and horizontal literary contexts.

In the thesis intermediality is considered as the synchronic cross-section of the author's intertextual poetry. It rests on the internal existence of the arts in the cultural life of the humanity.

The classifications of S. P. Shera and V. Wolf proved to be effective for the analysis of inter-artistic correlations of P. Karmanskyi's oeuvre with music and the visual types of arts. In the thesis they are complemented by some new aspects. Some separate types of classification such as the word music and following of some separate musical genres are projected onto the formal level of interaction with music ("dramatization" according to V. Wolf), and the verbal music expresses the meaningful (contextual) level ("thematization" according to V. Wolf).

Analysis of intermediality involvement of elements of the visual arts by P. Karmanskyi in his literary works reveals that verbal forms (ecphrasis) and art, sculpture, architecture are the most frequently used forms, the word type is mainly obvious through vividness of the writer's style, primarily through use of coloristic and landscape images (hypothyposis); projection of the genres of visual arts onto the

literary ones are also noticeable in the field of correlations between the literature and the art.

Literary theatrical correlations in P. Karmanskyi's texts rests on the notion of "theatricality". Theatricality as one of the main features of the writer's creative thinking are achieved in three forms: 1) by the use of pseudonyms, 2) through writing of dramatic texts, 3) through implicit-explicit forms of interaction of his poetry and prose texts with the drama.

Auto-intertextuality is considered as a local example of a diachronically intertextual cross-section of P. Karmanskyi's oeuvre. The diachronic aspect of auto-intertextuality rests on the idea of diachronic writing of the author's works. Universal auto-intertexts manifest themselves in two aspects: the first one deals with auto-communications, based on borrowings from other writers' texts. They turn into self-references later on, due to their frequent creative use. The second one determines auto-intertextual elements which are individual for the author.

Key words: P. Karmanskyi, intertextual poetry, synchronic, diachronic, intertextuality, intertext, text, intertextual field, intertextworld, proto-text, meta-text, addressed intertextuality, inter-mediality, auto-intertextuality, quotation, self-reference.

Підписано до друку 16.08.2019. Формат 60x84 ¹/₁₆.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл. вид. арк. 0,9. Зам №114
Тираж 100 примірників
Папір офсетний. Гарнітура Times. Друк цифровий.

Друк ПП Іванюк В.П.
43021, м. Луцьк, вул. Винниченка, 65.
Свідоцтво Держкомінформу України
ВЛн №31 від 04.02.2004р.